

MEĐUVREMENO IZVJEŠĆE BR. 2
11.09. - 20.09.2006

I. SAŽETAK

- Izborna kampanja posljednjih tjedana postaje sve aktivnija što uključuje javne skupove, kampanje odlaska na vrata građana, plakate i opsežnu uporabu medija. Aktivnosti kampanje se provode različitim intenzitetom diljem zemlje.
- Atmosfera je i dalje puna naboja i polarizirana, a političke stranke i kandidati zauzimaju jake stavove po nacionalističkim pitanjima.
- Za vrijeme perioda izvješćivanja, Središnje izborno povjerenstvo (SIP) je održalo tri sjednice i usvojilo je većinu obrazaca, naputaka i propisa neophodnih za održavanje predstojećih izbora.
- Nakon mnogih rasprava SIP je odlučilo da će se pitanja nacionalističke retorike tijekom kampanje razmatrati za svaki slučaj pojedinačno.
- SIP je razmotrilo nekih dvanaestak prigovora i žalbi za vrijeme perioda izvješćivanja. Žalbe su u većini slučajeva razriješene sporazumno. Postojala je samo jedna žalba podnesena Prizivnom odjelu Suda Bosne i Hercegovine.
- Iako je rješavanje određenih izbornih prigovora od strane Općinskih izbornih povjerenstava (OIP) novina na ovim izborima, OIP-i su uglavnom pokazali dobro razumijevanje i profesionalnost kod obnašanja svoje uloge.
- Nakon pažljivog razmatranja SIP je odlučilo da postupi na način koji će dozvoliti svim prognanim osobama koje su u međuvremenu izgubile svoj status da zadrže pravo glasanja u njihovim prijeratnim općinama.
- Zakonske odredbe za besplatni medijski prostor javnih emitera su ispoštovane i redovite televizijske debate su omogućile kandidatima da prenesu svoje poruke glasačkom tijelu.
- Sva tri javna TV kanala su u svojim informativnim emisijama pokazala slab interes za izborne kampanje, ali su posvetili značajan dio svog programa državnim vlastima i njihovim aktivnostima izvan konteksta kampanje.
- 3.893 domaćih nepristranih promatrača su akreditirani za predstojeće izbore. Brojne lokalne nevladine organizacije su se spojile u jednu krovnu organizaciju NVO OKO, a područja i metodologije svake od ovih nevladinih organizacija su jako različiti.

- Gospodin Karel De Gucht, Predsjedatelj OESS-a je imenovao gospodina David-a Heath-a (Člana delegacije Velike Britanije u Parlamentarnoj skupštini OESS-a) za Posebnog koordinatora koji će voditi kratkoročnu promatračku misiju OESS-a.

II. ADMINISTRIRANJE IZBORA

SIP nastavlja sa pripremanjem za izborni dan, usvajajući većinu obrazaca, naputaka i propisa vezanih za održavanje izbora; čini se da se sva administrativna pitanja riješavaju pravovremeno. Za vrijeme perioda ovog izvješćivanja SIP je održalo tri sjednice. Te sjednice su bile otvorene za javnost i najavljene su putem internet stranice SIP-a, iako ponekada prekasno. Mediji i domaći promatrači obično nisu bili nazočni na sastancima.

Između ostaloga, SIP je donio odluku da se uspostavi Glavno središte za prebrojavanje u Sarajevu. Predloženi su nacrti naputaka za prijem, obradu, provjeru, objavljivanje i verificiranje izbornih rezultata, ali njihovo usvajanje je odgođeno zbog kasnog predavanja nacrta članovima SIP-a.¹

Pitanje nacionalističke retorike se također pojavilo na sastancima SIP-a i nakon goruće debate konačno je donesena odluka da će se takvi incidenti razmatrati za svaki slučaj posebno. SIP je oklijevao da donese odluke na temelju nejasnih zakonskih odredbi, te se stoga odlučilo da u praksi odgodi to pitanje zahtijevajući od svog tajništva da ispita slične slučajeve koji su se pojavili prilikom prethodnih izbora i da prikupi neophodne podatke o pojavljivanju kandidata u medijima ili njihovim izvješćima za tisak.

OIP-i nastavljaju sa radom na organiziran način i čini se da su dobro pripremljena za izbore. Desile su se neke manje promjene u sastavu određenih OIP-a zbog bolesti ili odlaska u mirovinu, što je odobreno od strane SIP-a. Čini se da većina OIP-a radi na temelju *ad hoc* načela te da ne održavaju zvanične sastanke ako nije potrebno donijeti neke odluke. Trenutno je u tijeku raspodjela ključnih izbornih materijala OIP-ima, unutar zakonski propisanih rokova.

Imenovanje biračkih odbora je već praktično završeno, sa samo jednom neriješenom žalbom koja je poslana relevantnom OIP-u na pojašnjenje. Mnogi OIP-i su započeli obuku biračkih odbora. Nisu predviđeni nikakvi zvanični priručnici zbog nedostatka finansijskih sredstava.² Međutim, OIP općine Stari Grad, Sarajevo je objavilo Priručnik na svojoj internet stranici (pripremljen u suradnji sa Udrugom izbornih dužnosnika). Iako je ovaj priručnik namijenjen prvenstveno biračkim odborima tog OIP-a, njegovi autori ga preporučuju i svim ostalim OIP-ima. SIP do sada nije iznijelo svoje mišljenje o ovom priručniku.

Kao što je ranije izvješćivano, žene su aktivno uključene u administriranje izbora, 30% predsjedatelja općinskih izbornih povjerenstava su žene. Na razini biračkih odbora dugoročno angažirani promatrači su primijetili da su gotovo 50% članova žene, iako se ove brojke u nekim područjima smanjuju i na 20-30%.

¹ Nakon duge i kontroverzne rasprave, također je usvojen poseban akt koji dozvoljava da 37 pripadnika jedinica oružanih snaga BiH koji se trenutno nalaze u mirovnoj misiji u Iraku glasuju putem pošte. Ovaj akt je smatran neophodnim zbog činjenice da je rok za prijavljivanje za glasovanje izvan zemlje istekao 17.07.2006. godine.

² SIP smatra *Pravilnik o načinu glasovanja i brojanju glasačkih listića* odgovarajućom zamjenom.

Vremenski rok za direktno uključivanje na Središnji birački popis je istekao 15.09.³ Posljednje neriješeno pitanje registriranja je bilo vezano za kategoriju prognanih osoba, s obzirom da se status određenih prognanih osoba promijenio tijekom perioda registriranja glasača.⁴ Nakon pažljivog razmatranja, SIP je odlučilo da primijeni širi pristup koji je sukladan propisima: naime, prognane osobe čiji status je promijenjen u međuvremenu će uživati status prognanih osoba u tijeku ovih izbora. Ova odluka će utjecati na nekih 3.985 glasača, koji će glasovati u svojim prijeratnim općinama putem nepotvrđenih glasačkih listića u općini u kojoj borave.⁵ Da bi se izbjegla mogućnost dvojnog glasovanja, imena takvih pojedinaca će biti naznačena sa napomenom „glasuje negdje drugdje“ na izvodima sa Središnjeg biračkog popisa. Ove informacije će biti na vrijeme dostavljene OIP-ima.

III. PREDIZBORNO OKRUŽENJE

Za vrijeme perioda izvješćivanja intenzitet aktivnosti kampanje je varirao diljem zemlje. Dok su dugoročno angažirani promatrači OESS/UDILJP Izborne promatračke misije u nekim područjima primijetili prilično usporen početak kampanje, drugi su izvijestili o aktivnom prisustvu predizbornih aktivnosti u tijeku nekoliko posljednjih tjedana. U većini slučajeva primijećeno je da se sprovode brojne aktivnosti u vezi sa izbornim kampanjama te da one uključuju javne skupove, kampanje odlaska na vrata građana, plakate i opsežno korištenje medija. Neke od stranaka, naročito manje stranke, su izrazile veću sklonost ka skupovima manjeg opsega, javnim skupovima koji manje koštaju, prilikom kojih su političari u direktnom kontaktu sa glasačima.

Iako se politički subjekti bave i pitanjima kao što su gospodarstvo, obrazovanje, itd., u tijeku njihove kampanje pitanja koja su direktno povezana sa zaštitom određenih etničkih interesa su i dalje prevladavala. Ključne teme uključuju strukturu države, pitanje dva entiteta, te pitanje statusa Republike Srpske. Vezano za ovu temu, visoki predstavnik je 18.09.2006. godine dao iskaz upozoravajući da će se poduzeti određene mjere protiv nekih od kandidata ako se nastavi sa takvom separatističkom retorikom; većina uključenih strana je reagirala na ovaj iskaz, pozitivno ili negativno. Neki sugovornici su također izrazili zabrinutost o mogućnosti sankcioniranja stranaka od strane SIP-a. Dugoročno angažirani promatrači su primijetili izolirane primjere javnih kampanja koje su bile na granici govora mržnje.

Pojavile su se određene kontroverze vezano za odluku Socijaldemokratske partije (SDP) da kandidira kandidata samo za hrvatskoga člana predsjedništva iz Federacije BiH (FBiH) za državno predsjedništvo; mnoge hrvatske stranke su prigovorile zbog mogućnosti da bi hrvatski član predsjedništva mogao biti odabran većinskim glasovima bošnjačkih glasača, ponovo naglašavajući osjetljivost trenutnog etnički-zasnovanog izbornog sustava.⁶ Dodatno pitanje koje se javilo u tijeku perioda izvješćivanja je bilo moguće potpisivanje posebnog sporazuma o suradnji između Republike Srpske i Srbije malo prije izbora; ovo je dalje polariziralo opcije između različitih strana vezano za ulogu i ograničenja dvaju entiteta.

³ Glasaci registrirani između 17.08. (rok za primarnu listu) i 15.09. će biti uključeni u dodatne odlomke u Središnji birački popis, koji će biračkim odborima biti poslani u odvojenim omotnicama.

⁴ Tako su određene prognane osobe postali redoviti glasači, ne uživajući više privilegiju da biraju opciju glasovanja u svojim prijeratnim općinama.

⁵ Glasovanje putem nepotvrđenih glasačkih listića uključuje stavljanje jednog glasačkog listića u kuvertu na posebnim biračkim mjestima (po jedno u svakoj općini), koja uključuje osobne podatke glasača. Ovi glasački listići se zatim prosljeđuju Glavnom središtu za prebrojavanje u Sarajevu. Detalji o određenom glasaču se zatim provjeravaju i ako se otkrije da su ispravni glas postaje važeći.

⁶ Po trenutnom izbornom sustavu, glasači u FBiH mogu glasovati ili za hrvatskog ili bošnjačkog člana državnog predsjedništva.

Prilikom kontakta sa Izbornom promatračkom misijom OESS/UDILJP, političke stranke su izrazile nekoliko prigovora vezano za provedbu kampanje, i na središnjoj i na regionalnim razinama. Čini se da su uglavnom u stanju da sprovedu svoje kampanje bez prepreka od strane vlasti ili od strane drugih stranaka. Primjeri uništavanja lica na plakatima ili cijepanja plakata sa promidžbenih panela primijećeni su od strane nekih stranaka i zapaženi od strane Izborne promatračke misije OESS/UDILJP. Pojedinačni slučajevi izbornih plakata na javnim zgradama su i dalje prisutni, ali u malom opsegu.

Političke stranke su često izražavale zabrinutost Izornoj promatračkoj misiji OESS/UDILJP vezano za načine na koje mediji izvješćuju. Manje stranke su se žalile zbog činjenice da veće stranke dominiraju medijskim prostorom, dok su se veće stranke ponekad žalile da njihove poruke budu izgurane zbog zatrpanosti izvješćima o aktivnostima manjih stranaka.⁷ Većina stranaka je izrazila povjerenje u administriranje izbora, međutim, nekoliko ih je izrazilo zabrinutost vezano za moguće nepravilnosti koje bi se mogle javiti na dan glasovanja. Također su često izražavale mišljenje da je novi sustav pasivnog registriranja znatno poboljšao kvalitetu glasačkih lista.

Učešće žena kandidata u izbornoj utrci uglavnom nije vidljivo na promidžbenim posterima i plakatima diljem zemlje, iako gradske zone u Federaciji BiH uključuju određeni broj plakata sa ženama kandidatima (uglavnom na županijskoj razini). Kao rezultat odredbi o kvotama u izbornom zakonu, nekih 37% kandidata na izborima su žene.⁸

IV. MEDIJI

Tri javna emitera (BHT, FTV i RTRS) su do sada poštivali zakonske odredbe o besplatnom medijskom prostoru. Emitiraju besplatne poruke političkih stranaka svakoga dana u određenom vremenskom intervalu (ti intervali uključuju tri do pet prezentacija različitih stranaka). Pored toga, sva tri javna TV kanala emitiraju redoviti izborni program pod nazivom *Izborna kronika*. Program ima striktni format koji pruža mnogo informacija o izbornim aktivnostima političkih stranaka. Redovite TV debate između kandidata su se održavale na različitim javnim emiterima. Iako su oblici i kvaliteta debata varirali, one su ipak pružile kandidatima dobru priliku da razmjene svoja mišljenja.⁹

Prijevremeni rezultati praćenja medija koje je vršila Izborna promatračka misija OESS/UDILJP upućuju na to da se u informativnim emisijama na sva tri TV kanala pokazuje ograničeno interesiranje za izbornu kampanju. S druge strane, posvećuju značajan dio svojih emisija državnim vlastima i njihovim aktivnostima izvan konteksta izborne kampanje. Između 01.09. i 17.09, BHT je 25% političkog i izbornog udarnog termina u informativnim emisijama koristila za izvješćivanje o aktivnostima Vijeća ministara BiH, o kojima je izvješćivano samo u pozitivnom ili neutralnom svijetlu. Nakon toga druge po redu su entitetske vlade FBiH i RS (19% i 18%), o kojima je također izvješćivano uglavnom u pozitivnom ili neutralnom svijetlu. Što se tiče političkih stranaka i koalicija,

⁷ Značajno je spomenuti da se nijedna stranka nije žalila zbog toga što nisu dobile svoj zakonski dodijeljen besplatni medijski prostor.

⁸ Trenutno na državnoj razini BiH, 1 od 9 ministara je žena (Financije/Trezor) a 11 od 42 zastupnika u Parlamentu su žene (26%). Pored toga 23 od 98 zastupnika (23%) u FBiH i 18 od 83 zastupnika (22%) u RS su žene.

⁹ Na primjer, četiri TV debate između kandidata za Predsjedništvo BiH su emitirane na FTV-u u okviru emisije pod nazivom '60 minuta'.

najviše prostora je dodijeljeno *Savezu nezavisnih socijaldemokrata* (SNSD) 10%, i *Stranci demokratske akcije* kojoj je dodijeljeno 4%. Međutim Izborna promatračka misija OESS/UDILJP je ustanovila da je izvješćivanje o SDA bilo 61% pozitivno, a 39% neutralno, dok je svega 24% izvješćivanja o SNSD-u ocijenjeno kao pozitivno a 11% negativno.

Za vrijeme perioda izvješćivanja otkrivene su vidljive razlike u medijskoj pokrivenosti između dva entiteta, što se odrazilo i na javne emitere. Čini se da je RTRS favorizirala političke subjekte iz RS-a i koristila je 63% političkog i izbornog udarnog termina na izvješćivanja o aktivnostima vlade RS-a (44%), predsjednika RS-a (9%), i SNSD-a (10%). Ovo izvješćivanje je bilo pretežno pozitivne ili neutralne prirode. S druge strane FTV je bila malo više naklonjena SDA, i toj stranci je posvetila 17% vremena (uglavnom neutralne ili pozitivne prirode). Na informativnim emisijama u udarnom terminu fokusirali su se uglavnom na aktivnosti vlade FBiH (26%) i na Vijeće ministara BiH (22%).

Privatni emiteri čiji je rad pratila Izborna promatračka misija OESS/UDILJP su pokazali slične modele slabog interesiranja za izbornu kampanju u svojim informativnim emisijama. TV Pink BiH je posvetila gotovo 17% svojih političkih i izbornih udarnih termina izvješćivanju o SNSD-u (pretežno pozitivne ili neutralne prirode). Druga po redu je vlada RS (13 %, uglavnom pozitivne prirode). S druge strane, OBN privatni emiter je dodijelio najveći dio svojih udarnih političkih i izbornih termina izvješćivanju o *Narodnoj stranci Radom za boljitak* (16%). Pored toga ova stranka je kupila značajan prostor za političko oglašavanje na OBN televiziji.

Treća privatna mreža koju je pratila Izborna promatračka misija OESS/UDILJP, TV Mreža Plus, je prilikom izvješćivanja o političkim i izbornim vijestima dodijelila otprilike podjednaku pažnju strankama SDA i SNSD (12% i 13 %). Međutim, Izborna promatračka misija OESS/UDILJP je ocijenila da dok je 36% izvješćivanja o SDA bilo pozitivno a tek 9% negativno, čak je 62% izvješćivanja o SNSD-u ocijenjeno kao negativno i 38% kao neutralno.

Do sada, tiskani mediji su pružili opsežnu pokrivenost izbornih kampanja i dok su sve novine čiji je rad pratila Izborna promatračka misija pružile širok spektar stavova, u pravilu su pokazale jake znakove favoriziranja određenih stranaka i kandidata. Tako jedino čitanjem nekoliko novina glasači mogu dobiti informacije o različitim političkim perspektivama i kandidatima. Dnevne novine *Dnevni Avaz* sa sjedištem u Sarajevu su posvetile najviše pažnje *Stranci demokratske akcije* (24%) i *Stranci za BiH* (18%). Dok su ta izvješća bila uglavnom pozitivne ili neutralne prirode, vođa SDA, Sulejman Tihić, je kritiziran u nekoliko članaka. S druge strane dnevne novine *Glas Srpske* (koje financira Vlada Republike Srpske) su pokazale nedvojbenu podršku SNSD-u, dajući toj stranci više od polovice prostora predviđenog u ove svrhe, i ta izvješća su bila samo pozitivne ili neutralne prirode.

V. PRIGOVORI I ŽALBE

Sukladno najnovijim izmjenama i dopunama Izbornoga zakona iz travnja, 2006, postupak koji se tiče prigovora i žalbi je izmijenjen.¹⁰ Ove revizije su uzrokovale manju zabunu kod

¹⁰ Značajno je spomenuti da je Vijeće za izborne prigovore i žalbe raspušteno i da su njegove funkcije dodijeljene OIP-ima i SIP-u. Uz to, Središnje izborni povjerenstvo je usvojilo *Naputak za rješavanje po prigovorima i žalbama* u kojem su neka od pitanja u ovom postupku pojašnjena.

podnositelja prigovora; kao rezultat, veliki broj prigovora je neispravno podnesen (Središnjem izbornom povjerenstvu), tijekom perioda izvješćivanja. SIP je prosljedilo te prigovore nadležnim tijelima i sukladno tomu izvjestilo podnositelje prigovora.¹¹ Iako je obrada određenih izbornih prigovora od strane OIP-a novina na ovim izborima, OIP-i su općenito pokazali dobro razumijevanje i profesionalnost u izvršavanju svoje uloge u cijelom postupku.

Tijekom perioda izvješćivanja, SIP je razmotrilo 9 žalbi na odluke OIP-a podnesenih u vezi imenovanja članova biračkoga odbora. U nekim slučajevima, podnositelji žalbi su propustili krajnji rok od sedam dana za imenovanje kandidata za biračke odbore. Iako je SIP odbilo takve žalbe, ipak je priznalo da u njihovim odredbama to pitanje nije dovoljno pojašnjeno (način računanja rokova), te je shodno tomu Povjerenstvo odlučilo da ih ispravi. Ostale žalbe na članstvo u biračkim odborima dovode u pitanje transparentnost postupka imenovanja i raspodjele vodećih pozicija (predsjednika ili njihovih zamjenika). SIP je odbilo sve takve prigovore kao neutemeljene i nepravovremene, zaključivši da su OIP-i djelovali sukladno zakonu.

Kao prvostupajnska instanca SIP je razmotrio dva prigovora koja su ukazivala na uporabu jezika mržnje u kampanji. Oba prigovora su jednoglasno odbijena kao neutemeljena. S obzirom na nejasno značenje izraza "jezik mržnje" u izbornom zakonu, SIP uživa pravo na šire tumačenje ovog termina i svaki slučaj proučava pojedinačno.

SIP je također podnesen prigovor o navodnoj zlouporabi javnih sredstava od strane jednog kandidata kojem već traje mandat. Umjesto da se razmatra na otvorenom zasjedanju prigovor je jednostrano odbačen pismom Predsjedatelja SIP-a. Zabrinjavajuće je da o ovom osjetljivom slučaju nije donesena zajednička odluka. Također valja primijetiti da postojeći izborni zakon nema odredbi kojima se sprečava zlouporaba javnih sredstava od strane kandidata kojima traje mandat.

Tijekom perioda na koji se izvješće odnosi samo je jedna žalba podnesena Prizivnom odjelu Suda BiH. Žalba se odnosila na odluku kojom se odbija osnivanje biračkog mjesta u jednoj izbornoj jedinici. Prizivni odjel Suda BiH odbacio je žalbu kao neutemeljenu.

Pored toga, Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), kojoj je zadatak da se brine za kršenje pravila emitiranja za vrijeme izbora, obavijestila je Izbornu promatračku misiju OESS/UDILJP da je primila deset prigovora vezanih za medije. Izborna promatračka misija se tek treba sastati sa RAK-om kako bi dobili dodatne informacije koje se tiču ovih prigovora.

VI. DOMAĆI PROMATRAČI

25 domaćih nevladinih organizacija (NVO) zatražile su akreditiranje za predstojeće izbore koji će se održati 01.10.2006. SIP je odobrilo akreditaciju svim organizacijama koje su se prijavile; tako će 3.893 lokalna nepristrana promatrača pratiti izbornu proceduru na dan izbora. Pored toga SIP je akreditiralo i 80 stranačkih promatrača, nominiranih od 12 stranaka za nadgledanje rada SIP-a i Glavnog središta za prebrojavanje glasova u Sarajevu.¹²

¹¹ Ovo je naročito vezano za uništavanje izbornih plakata (prosljedeno od Središnjeg izbornog povjerenstva nadležnim općinskim izbornim povjerenstvima) i prigovore vezane za prekršaje elektronskih medija (Središnje izbornu povjerenstvo prosljedilo RAK-u)

¹² Stranački promatrači na biračkim mjestima akreditiraju se na razini općinskog izbornog povjerenstva.

Mreža nevladinih organizacija OKO će koordinirati aktivnosti određenog broja domaćih nevladinih organizacija vezanih za promatranje izbora na području cijele države. Međutim, opseg djelovanja i korištena metodologija svake pojedinačne grupe su veoma različiti.

VII. AKTIVNOSTI IZBORNE PROMATRAČKE MISIJE OESS/UDILJP

Voditelj Izborne promatračke misije OESS/UDILJP i drugi članovi misije i dalje se nastavljaju susretati sa izbornim povjerenstvima, političkim strankama, kandidatima, dužnosnicima na državnoj i entitetskoj razini, medijima, zastupnicima civilnog društva i drugim akterima iz cijele zemlje. Dugoročno angažirani promatrači su se sastali sa članovima većine Općinskih izbornih povjerenstava te uspostavili veze sa domaćim vlastima, političkim strankama, zastupnicima civilnog društva i medijima na regionalnoj razini.

Drugi informativni sastanak za zastupnike diplomatskih misija i međunarodne organizacije planiran je za 21.09. Počele su pripreme za dolazak kratkoročno angažiranih promatrača.